FRAUDA ELECTORALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ÎNTRE MIT ȘI REALITATE

CZU: 342.841(478)
https://doi.org/10.59295/eiqd.12

Igor BUCATARU
Vladimir BORȘ[*]

Abstract. *Electoral fraud remains a highly debated topic, often used as a political tool to undermine opponents or justify unfavourable outcomes. For the Republic of Moldova, this topic is of utmost relevance. However, the distinction between perception and evidence is crucial when addressing this issue.*

Fraud can take many forms, including vote-buying, ballot stuffing, manipulation of electoral rolls, or misuse of administrative resources. While isolated incidents occur in many democracies, systemic fraud capable of altering election outcomes is less common, particularly in countries with robust electoral systems.

One significant challenge is the spread of unverified claims about electoral fraud, which can erode trust in democratic institutions and discourage voter participation. These allegations, often amplified by political rhetoric, risk creating a climate of suspicion, even in the absence of concrete evidence.

On the other hand, genuine cases of fraud, though rare, highlight the importance of implementing and maintaining safeguards such as independent election monitoring, transparent vote counting, and strict enforcement of electoral laws.

Ultimately, distinguishing between myth and reality in electoral fraud is essential to protect the integrity of democratic processes while fostering trust and engagement among citizens. Public discourse should be grounded in facts and evidence, not speculation or manipulation, to strengthen democracy and its institutions.

Keywords*: electoral fraud, electoral laws, the integrity of democratic processes, vote-buying, misuse of administrative resources, democratic institutions, election monitoring, transparent vote counting*

[*]Doctor în ştiinţe politice, conferenţiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, e-mail: igorbucataru@yahoo.com;
Doctor în ştiinţe politice, conferenţiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, vbors@yahoo.com

Introducere

În orice societate democratică, procesul electoral reprezintă fundamentul pe care se sprijină legitimitatea guvernării. O guvernare democratică este asociată unui proces electoral integru. Integritatea este trăsătura de bază care legitimează guvernarea.

De cealaltă parte, practic orișice proces electoral este caracterizat prin mesaje și discursuri ale politicienilor, competitorilor electorali , despre iminența fraudării alegerilor. Frauda electorală rămâne un subiect sensibil și controversat, care ridică semne de întrebare cu privire la corectitudinea și transparența alegerilor. Indiferent că este vorba despre manipularea voturilor, influențarea alegătorilor prin mijloace ilegale sau falsificarea rezultatelor, astfel de practici subminează încrederea cetățenilor în instituțiile democratice.

Dar ce forme ia frauda electorală și care sunt consecințele sale asupra societății? În acest articol, vom analiza cauzele, mecanismele și impactul acestui fenomen, dar și măsurile care pot fi luate pentru a preveni astfel de derapaje. Accentul se va pune pe analiza cazului Republicii Moldova, îndeosebi din perspectiva celor mai recente procese electorale, organizate și desfășurate în 2024. Drept bază factologică vor fi utilizate în special rezultatele observărilor procesului electoral realizat de Asociația Promo-LEX, organizația care constant monitorizează alegerile din Republica Moldova începând cu 2009.

Frauda electorală este un subiect care stârnește controverse și emoții intense în societățile democratice din întreaga lume. Adesea prezentată ca o amenințare majoră la adresa corectitudinii procesului electoral, aceasta devine un punct central în discursurile politice și în mass-media, mai ales în perioadele de alegeri. Dar cât din ceea ce auzim este real și cât reprezintă doar speculații sau strategii de manipulare?

În timp ce unii susțin că frauda electorală este un fenomen răspândit care pune în pericol legitimitatea guvernelor, alții argumentează că aceste temeri sunt exagerate și folosite ca instrument politic. Prin acest articol, ne propunem să explorăm limitele dintre mit și realitate în ceea ce privește frauda electorală, analizând date concrete, exemple relevante și impactul acestor dezbateri asupra încrederii publicului în procesul democratic.

Definirea și reglementarea fraudei electorale în Republica Moldova. Atât Codul electoral, cât și legislația conexă, nu definesc concludent termenul de „fraudă electorală”. Legislatorul a instituționalizat noțiunea de „încălcare” a legislației electorale.

Pentru cazul Republicii Moldova cea mai relevantă din punctul de vedere a reglementării este jurisprudența Curții Constituționale. În acest sens, este vorba despre Hotărârea Curții Constituționale nr. 34 din 13.12.2016 (Hotărârea Curții Constituționale, 2016. par. 22). Paragraful 22 al Hotărârii statuează că:

- *anularea alegerilor poate să intervină numai în cazul în care votarea și stabilirea rezultatelor au avut loc prin fraudă;*
- *nu orice fraudă din procesul electoral este echivalentă cu fraudarea alegerilor, ci numai frauda care este de natură să influențeze rezultatele alegerilor;*
- *cererea de anulare a alegerilor trebuie motivată și însoțită de dovezile pe care se întemeiază.*

Aceste trei prevederi pot fi tratate în calitate de principii care creează un cadru care asigură protejarea integrității alegerilor și prevenirea destabilizării prin acuzații

nefondate. Ele reflectă importanța unei abordări bine documentate și orientate pe fapte în cazurile de fraudă electorală.

Prin primul alineat se face legătura directă dintre conceptul de „fraudă electorală" și „anularea alegerilor". Fraudare este asimilată unei încălcări grave care afectează procesul electoral. Astfel se evidențiază că anularea alegerilor nu este un proces arbitrar și nu poate fi declanșată decât în situații extrem de grave. Trebuie dovedit că atât procesul de vot, cât și stabilirea rezultatelor au fost afectate prin practici frauduloase. Accentul cade pe gravitatea și amploarea fraudei, sugerând că nu orice abatere procedurală justifică anularea.

Cu referirea la cea de a doua concluzie a Curții Constituționale, atragem atenția că Înalta Curte subliniază diferența între fraude minore, care nu afectează în mod semnificativ rezultatul final, și fraudele de proporții care alterează voința electoratului. Este un criteriu-cheie pentru a stabili relevanța fraudei în raport cu legitimitatea rezultatului. De exemplu, o eroare administrativă localizată nu este suficientă pentru a justifica măsuri drastice precum anularea alegerilor. Exemplul cu procedura de numărare a buletinelor de vot, când nu toate birourile electorale ale secțiilor de votare (BESV) respectă norma care prevede că doar o persoană trebuie să prezinte tuturor buletinul de vot pe parcursul numărării. Chiar dacă se cunoaște acest fapt, încălcarea in cauză nu servește drept motiv de anulare a procedurii de numărare și calificare a acesteia drept fraudă electorală.

Contextual, Curtea Constituțional dezvoltă ideea și prin paragraful 153 a Hotărârii citate stabilește că „anularea alegerilor poate să intervină numai în cazul în care votarea și stabilirea rezultatelor au avut loc prin fraudă, iar aceasta este de natură să modifice atribuirea mandatului sau, după caz, ordinea candidaților care pot participa la cel de-al doilea tur de scrutin, precum și faptul că cererea de anulare a alegerilor trebuie motivată și însoțită de dovezile pe care se întemeiază."

Consecvent, cel de al treilea postulat al Curții impune o rigurozitate procedurală: cei care solicită anularea alegerilor trebuie să prezinte argumente clare și dovezi solide care să susțină acuzațiile. Această cerință previne abuzurile și utilizarea nejustificată a acuzațiilor de fraudă electorală ca instrument politic. Este o măsură pentru protejarea stabilității procesului democratic.

„Fraudarea alegerilor" în discursul public al competitorilor electorali. În Republica Moldova, ca de altfel și în multe alte state, alegerile încă nu au demarat, dar deja anumiți competitori electorali vorbesc despre fraudare, creând astfel un climat de neîncredere în procesul democratic chiar înainte ca votul să înceapă. Aceste declarații, adesea făcute fără dovezi concrete, pot avea un impact semnificativ asupra percepției publicului, amplificând tensiunile sociale și politice.

Într-un astfel de context, retorica privind fraudarea alegerilor este folosită nu doar ca o armă politică pentru mobilizarea susținătorilor, ci și ca un mijloc de a justifica eventuale rezultate nefavorabile. Această strategie, des întâlnită în competițiile electorale, ridică întrebări legate de responsabilitatea actorilor politici în menținerea unui climat electoral echitabil și transparent.

Sunt situații multiple când anume candidații care pe parcursul perioadei electorale competitorii care invocă fraudarea alegerilor, până la începutul campaniei propriu-zise, urmare a alegerilor desfășurate reușesc să obțină mandate sau chiar să învingă in alegeri.

Este de exemplu cazul Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS) care la începutul campaniei electorale pentru alegerile prezidențiale din 2020 vorbea deja despre faptul că alegerile sunt fraudate (Susținătorii PAS..., 2020). Amintim că candidata PAS Maia Sandu a învins în cadrul acelor alegeri. Sau poate fi invocat situația cu partidul politic „Mișcarea Alternativa Națională" care la început de campanie pentru alegerile locale generale din 2023, la fel, invoca că acestea deja ar fi fraudate (Ion Ceban, 2023).

Mesajele repetate ale partidelor politice despre fraudarea alegerilor, mai ales atunci când nu sunt susținute de dovezi concrete, pot avea un impact profund negativ asupra educației civice a cetățenilor. Aceste afirmații generează neîncredere în instituțiile democratice și în procesul electoral, descurajând participarea activă a alegătorilor. În loc să încurajeze o implicare informată și critică, astfel de mesaje pot induce cinism și apatie, convingând cetățenii că votul lor nu contează sau că rezultatele sunt deja „aranjate".

Mai mult, promovarea acestor idei fără dovezi riscă să trivializeze conceptul de fraudă electorală, făcând mai dificilă identificarea și combaterea reală a problemelor atunci când acestea chiar apar. În loc să fie educați să analizeze obiectiv procesul electoral și să-și exercite drepturile în mod responsabil, cetățenii sunt expuși unui climat de suspiciune și manipulare, ceea ce subminează pe termen lung cultura democratică a unei societăți.

Radiografia încălcărilor legislației electorale identificate de către Misiunea de observare (MO) Promo-LEX a alegerilor prezidențiale 2025. Pentru a identifica cele mai constate încălcări ale legislației electorale și standardelor internaționale in domeniul electoral, voi reieși din analiza rapoartelor Asociației Promo-LEX, care este organizația care observat alegerile în mod constant în Republica Moldova din 2009. Potrivit observatorilor (Raport nr. 4 MO Promo-LEX, 2024 p.27-40), cele mai răspândite încălcări care au afectat integritatea procesului electoral au fost:

Utilizarea abuzivă a resurselor administrative. De altfel, utilizarea abuzivă a resurselor administrative în timpul alegerilor reprezintă o practică ce afectează grav integritatea procesului democratic. Prin „resurse administrative" ne referim la infrastructura, personalul, fondurile publice și alte mijloace care ar trebui să fie folosite exclusiv în interesul cetățenilor, nu în scopuri politice sau electorale. Când aceste resurse sunt deturnate pentru a favoriza un anumit partid sau candidat, se creează un teren de joc inegal, în care competiția electorală devine distorsionată.

Unul dintre principalele efecte negative ale acestei practici este subminarea încrederii publicului în alegeri. Atunci când cetățenii observă că instituțiile statului, care ar trebui să fie imparțiale, sunt folosite pentru a sprijini o anumită agendă politică, percepția lor asupra procesului electoral devine una de nelegitimitate. În plus, utilizarea resurselor publice în interes electoral poate transmite mesajul că autoritățile prioritizează interesele proprii în detrimentul responsabilităților lor față de cetățeni.

Un alt impact grav este erodarea concurenței electorale corecte. Partidele sau candidații care abuzează de resursele administrative obțin un avantaj disproporționat față de adversarii lor, având acces la mijloace financiare, logistice și de comunicare superioare, toate pe cheltuiala contribuabililor. Această inegalitate subminează esența democrației, unde toate părțile ar trebui să aibă șanse egale de a-și prezenta platformele și de a câștiga sprijinul alegătorilor.

Mai mult, utilizarea resurselor administrative în scopuri electorale poate avea consecințe economice și sociale pe termen lung. Resursele publice deturnate pentru campanii politice sunt resurse care nu mai sunt disponibile pentru educație, sănătate, infrastructură sau alte nevoi esențiale ale societății. Această deturnare subminează încrederea cetățenilor în capacitatea statului de a administra eficient și echitabil bunurile comune.

Pentru a preveni astfel de abuzuri, este crucial ca instituțiile democratice să funcționeze independent și să implementeze mecanisme clare de control și sancțiuni. Organismele electorale și societatea civilă trebuie să monitorizeze activ utilizarea resurselor publice, iar cetățenii trebuie educați să recunoască și să denunțe astfel de practici. În cele din urmă, alegerile corecte și libere nu depind doar de legi bine scrise, ci și de respectarea lor și de implicarea activă a tuturor actorilor din societate.

Cu privire la cazul Republicii Moldova, experții Promo-LEX atrag atenția că potrivit cadrului legal al Republicii Moldova, în perioada electorală este interzisă utilizarea de către candidați a resurselor administrative (Cod electoral, 2022. art. 54, alin. (6), lit. e)), iar admiterea încălcării prevederilor respective se sancționează (Cod contravențional, 2008. art. 481, alin. (7)). Totuși atragem atenția că utilizarea resurselor administrative este admisă de actorii interesați nu doar în campaniile electorale, dar și în afara acestora, inclusiv în scop de promovare politică în afara perioadei electorale. Din acest considerent, ar fi necesar de reglementat interzicerea și sancționarea utilizării resurselor administrative atât în perioada electorală, cât și în afara perioadei electorale în scop de promovare politică.

Contextual, societatea civilă, în particular Promo-LEX, a promovat adoptarea definiției resurselor administrative formulată de Comisia de la Veneția, una mai largă și exhaustivă (Raport nr. 1 MO Promo-LEX, 2024. p.39-40). Amintim, de asemenea că, că prin *Documentul reuniunii de la Copenhaga a Conferinței pentru dimensiunea umană a CSCE (OSCE)* din 29.06.1990, statele membre s-au obligat să asigure delimitarea clară între stat și partidele politice; îndeosebi, partidele politice nu se pot confunda cu statul (Documentul de la Copenhaga, 1990. par. 5.4.).

Factologic, observatorii au atras atenția în special la:

- utilizarea instituțiilor statului în scopul promovării inițiativelor electorale;
- implicarea în activitățile de campanie a persoanelor care dețin funcții de demnitate publică;
- atribuirea de către candidații electorali a meritelor pentru lucrările/ serviciile de uz public efectuate din bani publici;
- agitație electorală/ colectare semnături cu implicarea funcționarilor din sectorul bugetar în timpul orelor de muncă.

Activități de corupere a alegătorilor. Coruperea electorală reprezintă una dintre cele mai grave forme de subminare a democrației, afectând în mod direct corectitudinea procesului electoral și încrederea cetățenilor în sistemul democratic. Aceasta include oferirea de bani, bunuri, servicii sau alte beneficii în schimbul voturilor, ceea ce deturnează scopul alegerilor de a reflecta voința reală a populației.

Unul dintre principalele efecte negative ale coruperii electorale este distorsionarea rezultatelor alegerilor. În loc ca votul să fie un proces liber și conștient, influențarea alegătorilor prin mită electorală conduce la alegerea candidaților care au acces la resurse

financiare considerabile, nu neapărat la cei mai competenți sau mai reprezentativi pentru nevoile comunității. Acest lucru perpetuează un cerc vicios al corupției, deoarece politicienii care câștigă prin astfel de mijloace sunt mai predispuși să prioritizeze interesele proprii sau ale finanțatorilor lor, în detrimentul interesului public.

Pe termen lung, coruperea electorală slăbește cultura democratică și educația civică. Alegătorii care acceptă mită electorală sunt încurajați să își valorifice votul ca pe o resursă tranzacționabilă, ceea ce reduce implicarea conștientă în procesul electoral și încurajează un comportament pasiv sau oportunist. Astfel, în loc să fie un act de responsabilitate civică, votul devine un instrument pentru beneficii pe termen scurt.

Un alt impact negativ semnificativ este subminarea încrederii publicului în instituții. Atunci când corupția electorală este percepută ca o practică obișnuită, cetățenii pierd încrederea în corectitudinea procesului democratic și devin sceptici față de legitimitatea guvernării. Acest lucru poate duce la o participare electorală scăzută, alimentând apatia politică și destabilizând fundamentele unui stat democratic.

De asemenea, coruperea electorală contribuie la perpetuarea inegalităților sociale și economice. Cei mai vulnerabili membri ai societății sunt adesea ținta acestor practici, fiind manipulați prin beneficii temporare, în loc să li se ofere politici publice care să le îmbunătățească condițiile de viață pe termen lung. În esență, mita electorală îi privează pe cetățeni de șansa unui leadership responsabil și de politici transparente și eficiente.

Pentru a combate acest fenomen, este crucială aplicarea strictă a legilor împotriva corupției electorale, educarea cetățenilor despre impactul negativ al acestei practici și crearea unor mecanisme eficiente de monitorizare. Fără măsuri concrete, coruperea electorală va continua să submineze democrația, alimentând un cerc vicios al neîncrederii și al guvernării ineficiente.

Potrivit legislației Republicii Moldova oferirea sau darea de bani, bunuri, servicii ori de alte foloase în scopul determinării alegătorului sau susținătorului să își exercite sau să nu își exercite drepturile electorale în cadrul alegerilor se sancționează cu amendă sau cu închisoare de la un an la 5 ani, iar pentru persoana juridică – amendă și cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice (Cod penal, 2002. art. 181[1]). În perioada alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional din 2024 observatorii Promo-LEX a observat mai multe situații care pot fi calificate drept cazuri corupere a alegătorilor (Raport nr. 4 MO Promo-LEX, 2024 p.37-38).

Dar, important de accentuat că nu e vorba doar de numărul de cazuri ci de caracterul organizat și sistemic al coruperii și de implicațiile din exterior. Astfel, cu privire la caracterul organizat/sistemic al actelor de corupție, constatăm că de circa ani acest tip de corupție implică rețele bine organizate și are scopul de a denatura voința reală a alegătorilor pentru a favoriza un anumit candidat sau partid. La modul nemijlocit e vorba despre implicarea liderului Partidului „Șor", partid declarat neconstituțional - Ilan Șor, condamnat in Republica Moldova cu închisoare cu executare în penitenciar de tip închis, pentru escrocherie și spălarea banilor. Implicarea din exterior s-a manifestat prin faptul că Ilan Șor se află in Federația Rusă și prin intermediul sistemului bancar rusesc a finanțat activitățile rețelei sale din Republica Moldova (Poliția Republicii Moldova, Comunicat, 2024).

Implicarea în campanie a cultelor religioase și a sindicatelor. Cadrul legal al Republicii Moldova interzice efectuarea agitației electorale de către reprezentanții

cultelor religioase și a sindicatelor, fiind prevăzute sancțiuni pentru admiterea încălcărilor respective (Cod contravențional, 2008, art. 52, alin. (2)). De asemenea, este interzisă finanțarea ori susținerea materială sub orice formă a competitorilor electorali de către cultele religioase și sindicate, precum și utilizarea imaginii ce reprezintă culte religioase sau părți componente în programele electorale, în materialele de agitație electorală, în acțiunile de agitație electorală și în publicitatea electorală care vizează, într-un fel sau altul, competitorii electorali (Cod electoral, 2022, art. 54, alin. (5)).

În contextul alegerilor prezidențiale din 2024, observatorii Promo-LEX au identificat mai multe cazuri de implicare a cultelor religioase și un caz de implicare a sindicatelor în campania electorală (Raport nr. 4 MO Promo-LEX, 2024, p.36). Reieșind din rapoartele observatorilor naționali ar reieși că acest fenomen nu a fost așa de prezent in viața politică și electorală din 2016.

Implicarea cultelor religioase și a sindicatelor în campaniile electorale este tratată cu precauție în standardele internaționale privind alegerile democratice. Aceste standarde promovează principii precum imparțialitatea, transparența și echitatea în procesul electoral, iar implicarea unor organizații precum cultele religioase sau sindicatele poate ridica preocupări legate de influența necorespunzătoare asupra alegătorilor.

Cu privire la implicarea cultelor religioase, acestea afectează neutralitate și separarea de procesul politic al bisericii. Standardele internaționale, inclusiv cele susținute de organisme precum OSCE/ODIHR, subliniază că implicarea cultelor religioase în campanii electorale trebuie limitată pentru a proteja neutralitatea procesului electoral. Aceasta pe motiv că religia poate exercita o influență puternică asupra alegătorilor, iar utilizarea acesteia în campanii poate crea presiuni nejustificate asupra conștiinței alegătorilor sau poate duce la diviziuni pe criterii religioase. Amestecul cultelor în alegeri poate submina separarea dintre biserică și stat, care este un principiu democratic fundamental. Riscul manipulării votului este mai mare atunci când liderii religioși susțin public anumite partide sau candidați, creând percepția unei obligații morale sau spirituale de a-i susține.

Cu referire la implicarea în procesele electorale a sindicatelor este un subiect mai sensibil. Standardele internaționale nu prea acordă o atenție majoră acestui aspect, prin comparație cu situația cultelor religioase. La modul practic, în multe democrații, legislația interzice utilizarea resurselor financiare ale sindicatelor în campanii fără acordul explicit al membrilor sau limitează implicarea lor activă la susținerea unor cauze și nu a unor candidați.

Implicarea sindicatelor în campaniile electorale este permisă în anumite limite, însă standardele internaționale recomandă ca aceasta să fie reglementată pentru a evita abuzurile. Sindicatele reprezintă interesele angajaților, iar implicarea lor activă în campanii poate duce la presiuni asupra membrilor să susțină anumite partide sau candidați. Abuzul resurselor sindicale, cum ar fi fondurile colective sau infrastructura, poate crea o competiție inegală între candidați. Există riscul ca sindicatele să se transforme din organizații dedicate drepturilor muncitorilor în instrumente politice.

OSCE și Consiliul Europei recomandă ca regulile privind implicarea cultelor religioase și a sindicatelor să fie clar stipulate în legislația electorală, pentru a preveni utilizarea abuzivă a influenței lor (Codul bunelor practici..., 2002). Principiul-cheie este

egalitatea de șanse între candidați, ceea ce înseamnă că nicio organizație cu o influență disproporționată asupra alegătorilor nu ar trebui să încline balanța electorală în favoarea unui candidat sau partid.

Astfel, în timp ce sindicatele pot avea un rol limitat, în principal pentru a susține interesele muncitorilor, iar cultele religioase sunt încurajate să rămână neutre, standardele internaționale subliniază că implicarea lor directă în campaniile electorale trebuie strict reglementată. Orice influență excesivă exercitată de aceste entități riscă să compromită principiile de imparțialitate și echitate în alegeri, afectând astfel legitimitatea procesului democratic.

Situații ce pot fi calificate drept acte de intimidare/violență în alegeri. Potrivit rapoartelor completate de observatorii Promo-LEX, au fost înregistrate un șir de cazuri de intimidări/violență/vandalizare cu implicarea competitorilor electorali (Raport nr. 4 MO Promo-LEX, 2024. p.39-40). Spre deosebire de scrutinele electorale anterioare, în contextul alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional, s-a constatat o creștere a numărului de cazuri de intimidare/violență.

Situațiile de intimidare/violență s-au manifestat prin confiscarea materialelor electorale fără returnarea acestora competitorilor până la sfârșitul campaniei electorale, reținerea/intimidarea agitatorilor competitorilor electorali, distribuirea publicității în scop de defăimare a competitorilor electorali etc.

La general, actele de intimidare sau violență în alegeri sunt situații în care participanții la procesul electoral (alegători, candidați, observatori, membri ai comisiilor electorale) sunt supuși amenințărilor, presiunilor sau agresiunilor fizice ori psihologice pentru a le influența comportamentul.

Dezinformarea în alegeri. O altă trăsătură a proceselor electorale din ultimii ani în Republica Moldova este afectarea libertății alegătorilor de ași forma o opinie obiectivă asupra platformelor electorale. In acest fel, la alegerile prezidențiale din 2024 lipsa unor dezbateri electorale veritabile a limitat posibilitățile de informare a publicului cu privire la programele și angajamentele electorale ale candidaților/candidatelor (Declarație. Poziția Coaliției civice..., 2024).

Totodată, în mediul online, dezinformarea și atacurile asupra presei independente au creat o atmosferă de polarizare și neîncredere, având ca efect diminuarea accesului publicului la informații corecte despre procesul electoral. CALC subliniază importanța unor reguli mai stricte pentru mediul online, necesare atât pentru protejarea integrității electorale, cât și pentru combaterea răspândirii dezinformării și manipulării care afectează decizia de vot a cetățenilor. În acest sens, există un spațiu considerabil de îmbunătățire în funcționarea autorităților competente în lupta împotriva dezinformării.

La modul general, dezinformarea în alegeri este o amenințare serioasă pentru integritatea proceselor democratice. Prin afectarea libertății de a forma o opinie, aceasta subminează drepturile fundamentale ale alegătorilor și creează un teren fertil pentru manipulare. Combaterea acestui fenomen necesită un efort comun din partea instituțiilor, societății civile, mediului academic și cetățenilor, pentru a proteja principiile democrației și ale alegerilor libere.

Dezinformarea afectează libertatea de a forma o opinie într-un mod profund, influențând percepțiile alegătorilor și distorsionând realitatea. Printre efectele principale se numără:

- Distorsionarea faptelor: Alegătorii pot fi induși în eroare cu privire la programele politice, candidați sau evenimente, ceea ce le afectează capacitatea de a lua decizii informate.
- Polarizarea opiniei publice: Dezinformarea amplifică diviziunile sociale și politice, creând o atmosferă de conflict și neîncredere.
- Compromiterea încrederii în instituțiile democratice: Alegătorii pot deveni sceptici față de procesul electoral și de legitimitatea rezultatelor.
- Crearea unui mediu informațional toxic: Alegătorii sunt bombardați cu mesaje contradictorii, ceea ce poate duce la confuzie și apatie electorală.

Ca și soluții pentru combaterea dezinformării în alegeri ar fi:

- Educația media: Creșterea competențelor cetățenilor în a identifica informațiile false și sursele credibile.
- Reglementări stricte pentru platformele online: Obligarea rețelelor sociale să combată dezinformarea prin transparență, monitorizare și înlăturarea conținutului fals.
- Verificarea faptelor (fact-checking): Promovarea organizațiilor independente care verifică informațiile distribuite în spațiul public.
- Campanii de conștientizare: Informarea alegătorilor despre riscurile dezinformării și despre cum pot recunoaște manipularea.
- Responsabilitatea actorilor politici: Partidele și candidații trebuie să evite utilizarea unor tactici bazate pe dezinformare.

Privind raportarea cheltuielilor de către competitori. Pe final, am considera necesar de a scoate in evidență și subiectul raportării cheltuielilor de către competitori. În Republica Moldova monitorizarea finanțării campaniilor electorale este un subiect de maximă importanță. CEC este organul mandatat cu recepționarea, verificarea, supravegherea și controlul rapoartelor financiare privind finanțarea grupurilor de inițiativă și a campaniei electorale. Conform observațiilor, în ultimii ani are loc un proces de consolidare a rolului Comisiei Electorale Centrale în supravegherea finanțării campaniilor electorale și a partidelor. Concurenții sunt obligați să raporteze săptămânal cheltuielile, iar CEC verifică sumele respective în baza activităților observate. Evenimentele de la ultimele alegeri au demonstrat că eficiența rolului de supraveghere financiară și control este în continuă creștere.

Totuși, potrivit misiunilor de observare Promo-LEX în continuare concurenții nu raportează toate cheltuielile, chiar dacă rata de raportare este in creștere de la campanie la campanie. În funcție de destinația cheltuielilor estimate drept neraportate, cele mai multe au fost estimate pentru materiale promoționale, urmat de cheltuielile pentru retribuirea muncii, organizarea evenimentelor și publicitatea pe rețele de socializare, recompensele voluntarilor/agitatorilor.

Raportarea cheltuielilor de către concurenții în alegeri este un pilon esențial al transparenței și integrității procesului electoral. Aceasta asigură un cadru de încredere între candidați, autorități și cetățeni, contribuind la consolidarea democrației și la prevenirea corupției.

Raportarea cheltuielilor permite cetățenilor să vadă cum sunt utilizate resursele financiare în campaniile electorale. O astfel de transparență îi ajută pe alegători să identifice eventualele influențe externe, cum ar fi finanțarea ocultă sau implicarea unor

entități cu interese ascunse. Obligația de a raporta cheltuielile limitează riscul ca fondurile să fie utilizate în scopuri ilegale sau neetice, cum ar fi cumpărarea voturilor sau finanțarea de către surse nedeclarate. Totodată, aceasta contribuie la identificarea donațiilor care depășesc limitele legale sau vin din surse nepermise.

Regulile privind raportarea cheltuielilor contribuie la menținerea unei competiții corecte între candidați. Ele previn ca unii participanți să beneficieze de avantaje disproporționate prin utilizarea fondurilor nedeclarate sau obținute ilegal. Candidații și partidele politice sunt responsabili în fața alegătorilor nu doar pentru promisiunile lor, ci și pentru modul în care își desfășoară campaniile. Raportarea cheltuielilor arată că aceștia acționează cu bună credință și respectă regulile jocului democratic.

Un proces electoral transparent, inclusiv în ceea ce privește raportarea cheltuielilor, crește încrederea cetățenilor în sistemul democratic. Alegătorii au nevoie să știe că alegerile sunt corecte și că niciun candidat nu se bazează pe mijloace financiare opace pentru a obține un avantaj. Autoritățile responsabile de organizarea alegerilor folosesc raportările financiare pentru a verifica respectarea limitelor de cheltuieli și pentru a identifica eventualele încălcări ale legislației. Acest lucru ajută la menținerea ordinii și legalității în timpul procesului electoral.

Raportarea cheltuielilor de către concurenții în alegeri nu este doar o cerință legală, ci și o practică fundamentală pentru sănătatea democrației. Respectarea acestei obligații asigură un mediu electoral echitabil, transparent și corect, consolidând încrederea cetățenilor în procesul electoral și în reprezentanții aleși.

Concluzii. Frauda electorală reprezintă o realitate incontestabilă în multe procese electorale, dar amploarea și impactul acesteia variază în funcție de contextul social, politic și instituțional al fiecărui stat. Deși nu există procese electorale perfecte, gradul de integritate al alegerilor depinde în mod esențial de capacitatea instituțiilor statului de a identifica, preveni și sancționa astfel de practici. Totodată, un rol crucial îl joacă maturitatea societății, exprimată prin intoleranța față de fraude și prin implicarea activă a cetățenilor în raportarea neregulilor. Consolidarea democrației necesită atât instituții solide și independente, cât și o cultură civică robustă, în care valorile etice și respectul pentru reguli să prevaleze. Astfel, lupta împotriva fraudei electorale nu este doar o sarcină a autorităților, ci și o responsabilitate colectivă, care reflectă sănătatea democratică a unei națiuni.

BIBLIOGRAFIE

Documentul reuniunii de la Copenhaga (1990) a Conferinței pentru dimensiunea umană a CSCE (OSCE) din 29.06.1990.

Codul bunelor practici în materie electorală (2002). Linii directoare și raport explicativ. Adoptat de Comisia europeana pentru Democrație prin Drept în cadrul celei de-a 52 Reuniune Plenară (Veneția, 18-19 octombrie 2002).

Hotărârea Curții Constituționale (2016) nr. 34 din 13.12.2016 privind confirmarea rezultatelor alegerilor și validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova.

Codul electoral al Republicii Moldova (2022) nr. 325 din 08.12.2022. În: Monitorul Oficial Nr. 426-427 din 23.12.2022.

Codul penal al Republicii Moldova (2002) nr. 985 din 18-04-2002. In Monitorul Oficial nr. 72-74 din 14.04.2009.

Codul contravențional al Republicii Moldova (2008) nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial nr. 78-84 din 17.03.2017.

Raport nr. 4 (2024). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional din 20 octombrie 2024. Chișinău.

Raport Promo-LEX (2021) Finanțarea partidelor politice în Republica Moldova. Retrospectiva anului 2021. Chișiău.

Declarație (2024). Poziția Coaliției civice pentru alegeri libere și corecte față de alegerile prezidențiale și referendumul republican constituțional din 2024. In: https://alegeliber.md/declaratie-pozitia-coalitiei-civice-pentru-alegeri-libere-si-corecte-fata-de-alegerile-prezidentiale-si-referendumul-republican-constitutional-din-2024-4145.html

Poliția Republicii Moldova. Comunicat de presă (2024). Peste 130 000 de cetățeni, documentați pentru că ar fi fost mituiți în contextul scrutinului electoral, fiindu-le transferați bani din Federația Rusă. In: https://www.zdg.md/stiri/live-peste-130-000-de-cetateni-au-fost-mituiti-in-contextul-scrutinului-electoral-fiindu-le-transferati-bani-din-federatia-rusa/

Ion Ceban (2024): „CEC se pregătește de fraudarea rezultatelor alegerilor locale generale din municipiul Chișinău”. Cum răspunde CEC. In: https://anticoruptie.md/ro/stiri/ion-ceban-cec-se-pregateste-de-fraudarea-rezultatelor-alegerilor-locale-generale-din-municipiul-chisinau-cum-raspunde-cec

Susținătorii PAS (2024) anunță un protest la Comisia Electorală Centrală. In: https://radiochisinau.md/sustinatorii-pas-anunta-un-protest-la-comisia-electorala-centrala---117440.html